

Nr 77

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök m. m.; given Stockholms slott den 23 februari 1956.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sam. B. Norup

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att principbeslut skall fattas om att sammanföra statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök till en institution, benämnd statens lantbrukskemiska laboratorium. Det nya laboratoriet avses skola förläggas till Ultuna, Uppsala län.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1956.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, fråga om omorganisation av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt och kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, m. m. samt anför därvid följande.

I. Inledning

Efter uppdrag av Kungl. Maj:t överlämnade statens sakrevision med skrivelse den 20 februari 1950 utredning angående statens lantbrukskemiska kontrollanstalts organisation och arbetsformer. Sakrevisionen framhöll därvid, bland annat, att anstaltens lokalfråga med hänsyn till det allmänna skick, vari anstaltens lokaler i den s. k. stora institutionsbyggnaden på Experimentalfältet befann sig, måste ordnas inom en nära framtid.

Sedermera har generalplanekommittén vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök i en promemoria till byggnadsstyrelsen berört möjligheterna att förlägga anstalten till Ultuna. Kommittén uttalade därvid, bland annat, att den ur flera synpunkter fann det vara rationellt att förlägga anstalten och det kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök till en gemensam byggnad, eftersom dessa institutioner hade i flera hänseenden likartade verksamhetsområden.

Vidare har byggnadsstyrelsen i skrivelse den 8 februari 1954 till sakrevisionen framhållit att det, om en gemensam nybyggnad för de båda institutionerna ansågs böra komma till stånd, i första hand borde utarbetas ett förslag till institutionernas organisation vid en eventuell samförläggning. Byggnadsstyrelsen anhöll därför, att sakrevisionen jämväl skulle upprätta ett dylikt förslag. Samtidigt förklarade sig byggnadsstyrelsen ha för avsikt att sedermera närmare utforma byggnadsprogrammet på grundval av sakrevisionens förslag och i samråd med de ifrågakvarande institutionerna.

Med anledning av vad sålunda förekommit har sakrevisionen verkställt utredning angående sammanslagning av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt med kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Resultatet av utredningen har redovisats i en med skrivelse den 28 februari 1955 överlämnad promemoria, därvid bland annat fogats principskisser för en nybyggnad.

Över promemorian har efter remiss utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, lantbruksstyrelsen, styrelserna för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt veterinärhögskolan, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, statens jordbruksnämnd, statens skogsforskningsinstitut, byggnadsstyrelsen, statens lönenämnd, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk ävensom Hushållningssällskapens förbund. Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök har tillika överlämnat gemensamt yttrande av lärar- och försökskollegierna samt utlåtande av markkarteringsnämnden. Styrelsen för veterinärhögskolan har inkommit med yttrande av högskolans lärarkollegium. Slutligen har vid statens jordbruksnämnds utlåtande fogats yttranden av Sveriges oljeväxtintressenter, förening u. p. a., Svenska foderämnens- och spannmålsimportörernas förening samt Kooperativa förbundet. Hushållningssällskapens förbund har med sitt utlåtande översänt en skrivelse från Örebro läns hushållningssällskap.

Innan jag ingår på en redogörelse för sakrevisionens promemoria och utlåtandena, vill jag framhålla, att jag har för avsikt att nu endast taga upp frågorna om sammanslagning av kontrollanstalten och analyslaboratoriet samt om förläggningen av en eventuell ny institution. Detta innebär, att redogörelsen i stort sett kommer att få en översiktlig karaktär och att flertalet detaljfrågor, t. ex. alla personalfrågor och frågan om den närmare utformningen av en ny institutionsbyggnad, i huvudsak lämnas å sido.

II. Nuvarande förhållanden

Statens lantbrukskemiska kontrollanstalts arbetsuppgifter, organisation och ekonomi

Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt inrättades genom beslut av 1938 års riksdag (prop. 211) och började sin verksamhet år 1939. Dess huvuduppgift är att tillgodose allmänhetens och förvaltningens behov av lantbrukskemiska analyser. Anstaltens åligganden är närmare angivna i instruktionen den 17 mars 1939 (nr 166) med däri sedermera gjorda ändringar (SFS 1940: 17 och 1945: 446).

Ledningen av kontrollanstalten utövas av en styrelse, bestående av professorn i lantbrukskemi vid lantbrukshögskolan, professorn och föreståndaren för kontrollanstalten samt fem av Kungl. Maj:t förordnade ledamöter.

Organisatoriskt sett är anstalten indelad i en jordavdelning och en fodermedelsavdelning med förste kemister såsom avdelningschefer. Vidare finns ett kansli och en mejeriavdelning, vilka står under anstaltsföreståndarens ledning, samt en botanisk avdelning jämte vattenlaboratorium med en botanist som chef. Antalet årsanställda lönegradsplacerade tjänstemän var under budgetåret 1953/54 25, därav sex med akademisk examen.

Till anstalten är å riksstaten anvisade ett avlönings- och ett omkostnadsanslag. Anslagen utbetalas av lantbruksstyrelsen och disponeras av anstaltsstyrelsen. I övrigt omhänderhar anstalten själv sina kamerala angelägenheter. Avlöningsanslaget är för innevarande budgetår uppfört med 303 900 kronor och omkostnadsanslaget med 82 000 kronor.

Under budgetåret 1953/54 var utgifterna för avlöningar vid kontrollanstalten omkring 279 000 kronor och för omkostnader cirka 81 000 kronor. Samtidigt inflöt inkomster å något mer än 265 000 kronor, så gott som helt bestående av analysavgifter. Utgifterna översteg följaktligen inkomsterna med omkring 95 000 kronor. Hänsyn har emellertid då icke tagits till kostnaderna för personalens pensionering, vilka kan beräknas till cirka 45 000 kronor. Statsverkets totala kostnad för anstalten utöver inkomsterna kan därför uppskattas till i runt tal 140 000 kronor för ifrågavarande budgetår.

I detta sammanhang må till sist nämnas, att nyssnämnda analysavgifter efter förslag av anstaltsstyrelsen bestämmas av lantbruksstyrelsen, som även utfärdar erforderliga föreskrifter rörande analysmetoderna. Gällande taxa är fastställd den 16 juni 1951. Genom beslut den 12 juni 1952 har emellertid de i taxan angivna beloppen höjts med 15 procent.

Kontrollanstaltens lokalfråga

Kontrollanstalten är, såsom förut nämnts, inrymd i den s. k. stora institutionsbyggnaden å Experimentalfältet. Av byggnaden äger staten ungefär en tredjedel, nämligen den åren 1926—1927 mot öster uppförda tillbyggnaden. Till den äldre, västliga delen av byggnaden, som uppfördes under förra hälften av 1800-talet, gör skogs- och lantbruksakademien anspråk på äganderätt. Enligt överenskommelse med akademien är staten ansvarig för ett tillfredsställande underhåll av byggnaden.

Institutionsbyggnaden har tre våningar och en sammanlagd såsom tjänsterum, laboratorier, förråd m. m. användbar golvyta av 1 060 m². I källaren är prepareringsrum inrymda samt i bottenvåningen lokaler för rutinanalyser å jord och ett fodermedelslaboratorium. Mellanvåningen innehåller i huvudsak administrationslokaler samt lokaler för finanalyser å jord och för analyser å mjölk och mejeriprodukter. I tredje våningen finns ett fodermedelslaboratorium och en botanisk avdelning med vattenlaboratorium samt bostad för vaktmästare. Därjämte disponerar anstalten en staten tillhörig träbyggnad, kallad jordmagasinet, omkring 150 m från institutionsbyggnaden. Magasinet har två våningar, men endast bottenvåningen användes regelbundet av anstalten. I sistnämnda våning finns förvaringsrum för jord-

prover, anordningar för torkning av proverna samt kvarnrum. Den utnyttjade golvytan i magasinet utgör omkring 110 m². Sammanlagt disponerar alltså anstalten över en golvyta av närmare 1 200 m².

Institutionsbyggnaden är emellertid ur laboratoriesynpunkt otillfredsställande och kräver stora underhållskostnader. Särskilt gäller detta ledningsnäten för vatten, avlopp, gas och elektricitet. I december 1951 besiktigade byggnadsstyrelsen byggnaden för att utröna vad som erfordrades för att sätta den i sådant skick, att anstalten skulle under en period av cirka fem år på ett någorlunda tillfredsställande sätt kunna där utöva sin verksamhet. Kostnaderna för de arbeten, som härvid befanns erforderliga, beräknades av byggnadsstyrelsen till 300 000 kronor. Med hänsyn till att anstaltens framtida lokalfråga skulle bli föremål för utredning, inskränktes emellertid arbetena till oundgängligen nödvändiga reparationer, vilka drog en kostnad av cirka 40 000 kronor. Även om arbetena hade kommit till utförande i sin helhet, skulle emellertid anstalten icke ha kunnat drivas rationellt. Härför erfordras nämligen en omfattande ombyggnad och även en utvidgning av de nuvarande lokalerna, vilka åtgärder skulle draga avsevärt högre kostnader.

På grund av nu angivna förhållanden har kontrollanstaltens lokalfråga vid upprepade tillfällen varit föremål för överväganden. Då det ansågs vanskligt att finna annan rationell användning för den nu använda byggnaden, inriktade sig strävandena till en början på en till- och ombyggnad av denna. Byggnadsstyrelsen hemställde sålunda redan år 1942 om medel för ändringsarbeten å byggnaden, vilket förslag dock icke kom till utförande. Efter framställning av kontrollanstalten tillkallade Kungl. Maj:t år 1946 särskilda utredningsmän för att lösa anstaltens lokalfråga. Denna hade då kommit i nytt läge, därigenom att akademien önskade övertaga byggnaden för sin egen verksamhet. Utredningsmännen ansåg sig därför böra utgå från att akademien skulle disponera byggnaden och nya lokaler anskaffas för anstalten. I skrivelse den 7 februari 1947 föreslog utredningsmännen i överensstämmelse härmed, att en helt ny byggnad skulle uppföras åt anstalten å Norra Djurgården. Efter uppdrag av Kungl. Maj:t inkom byggnadsstyrelsen den 27 november 1947 med närmare förslag till sådan nybyggnad, därvid kostnaderna för byggnadsförslagets genomförande enligt då gällande prisläge beräknades till 1 200 000 kronor. I detta belopp ingick dock icke kostnader för inredning och möbler, för vilka ändamål preliminärt beräknades 200 000 kronor. Byggnadsstyrelsen framhöll tillika, att det framlagda ritningsförslaget borde ytterligare överarbetas, vilken uppfattning delades av anstaltsstyrelsen. Sistnämnda styrelse anförde sedermera i skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 september 1952, att den fann det ofrånkomligt, att anstaltens byggnadsfråga utan ytterligare dröjsmål bringades till en tillfredsställande lösning och att nyssnämnda förslag till nybyggnad därvid borde kunna tjäna som underlag. I detta sammanhang torde emellertid få nämnas, att byggnadsstyrelsen i juni år 1954 beräknade kostnaderna för nybyggnaden till 1 740 000 kronor eller, om hänsyn togs till visst av anstaltsstyrelsen angivet ytterligare lokalbehov, till

2 175 000 kronor. Slutligen har, såsom redan förut nämnts, sakrevisionen i sin tidigare utredning räknat med att anstaltens lokalfråga skall ordnas inom en nära framtid.

Såsom nyss antytts har skogs- och lantbruksakademien förklarat sig vilja ånyo disponera institutionsbyggnaden på Experimentalfältet. Anledningen härtill var ursprungligen, att akademiens dåvarande lokaler visat sig otillräckliga. Akademiens lokalfråga har emellertid därefter ytterligare aktualiserats, därigenom att Stockholms stad exproprierat den fastighet, i vilken akademien var inrymd. Samtidigt har staden ställt provisoriska lokaler till akademiens förfogande intill dess nya lokaler hunnit iordningställas för denna. Frågan om anskaffande av nya permanenta lokaler för akademien har byggnadsstyrelsen för sin del funnit lämpligen böra lösas på så sätt, att akademien flyttar till institutionsbyggnaden på Experimentalfältet. Byggnadsstyrelsen har framhållit, att denna byggnad efter erforderlig ombyggnad bör bli väl lämpad för akademien såväl med hänsyn till kravet på lokalernas standard som på grund av belägenheten å Norra Djurgården.

Kemiska analyslaboratoriets arbetsuppgifter, organisation och ekonomi

Lantbrukshögskolans kemiska analyslaboratorium började sin verksamhet år 1939 i samband med omorganisationen av försöksväsendet. Laboratoriets uppgift är att fungera såsom ett serviceorgan åt de vetenskapliga institutionerna vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Instruktion eller reglemente har icke utfärdats för laboratoriet.

För närvarande är professorn i allmän och oorganisk kemi vid lantbrukshögskolan föreståndare för analyslaboratoriet. Den närmaste ledningen av detta utövas emellertid av en förste kemist. Under denne sorterar sex assistenter, av vilka för närvarande två har akademisk examen, med var sin grupp laboratoriebiträden. Någon avdelningsindelning förekommer icke, utan arbetsuppgifterna fördelas av förste kemisten mellan assistenterna och den övriga personalen från fall till fall. Personalen uppgick under budgetåret 1953/54 till i genomsnitt 27 personer (antalet biträden varierar något). Städning och eldning ombesörjes av personal, gemensam med lantbrukshögskolan i övrigt. Laboratoriet saknar särskild personal för kamerala uppgifter, eftersom dessa åvilar högskolans kansli.

Kostnaderna för verksamheten vid analyslaboratoriet bestrides dels ur lantbrukshögskolans och försöksväsendets anslag, dels i form av analysavgifter. Jämväl nämnda avgifter utgår emellertid huvudsakligen från anslagen till högskolan och försöksväsendet, eftersom laboratoriet har till uppgift att betjäna dessas vetenskapliga institutioner. Avgifterna avser icke att täcka laboratoriets verkliga kostnader utan har i första hand avvägts med tanke på att få en viss spärr mot institutionernas anspråk på laboratoriet. På grund härav har avgifterna bestämts till blott 15 procent av lantbrukskemiska kontrollanstaltens taxa utan tillägg. Under budgetåret 1953/54 var utgifterna för analyslaboratoriets verksamhet omkring 247 400 kronor, därav

205 000 kronor anslagsmedel och cirka 42 400 kronor analysavgifter. De sistnämnda uppgick dock till nära 50 000 kronor, men en del därav reserverades till påföljande budgetår. Av beloppet å 50 000 kronor utgjorde omkring 33 700 kronor anslagsmedel och återstoden medel, som inbetalats av institutionsföreståndare och assistenter m. fl.

Att göra en närmare beräkning av analyslaboratoriets ekonomiska resultat är icke möjligt främst därför att, såsom torde framgå av det föregående, vissa betydande kostnader är gemensamma för lantbrukshögskolan och försöksväsendet samt laboratoriet. En jämförelse mellan lantbrukskemiska kontrollanstalten och laboratoriet kan följaktligen icke göras i detta hänseende. Men även om alla kostnader, som belöper på laboratoriet, kunde särskiljas, vore ändock en någorlunda rättvisande jämförelse icke möjlig, eftersom det allmänna utgångsläget beträffande anstaltens och laboratoriets verksamhet är i väsentliga delar olika.

Analyslaboratoriets lokalfråga

Analyslaboratoriet disponerar vid Ultuna en sammanlagd golvyta, som angivits till 650 m². Lokalerna är emellertid splittrade på tre olika ställen. Huvudparten ligger i bottenvåningen och källaren till östra flygeln av en utav institutionsbyggnaderna vid Ultuna. Till bottenvåningen är större delen av laboratoriets verksamhet förlagd; källaren utnyttjas till jordlaborationer, förrådsrum och kvarnrum. Återstoden av lokalerna är fördelad på två mindre enheter, belägna i samma byggnads västra flygel respektive flygeln till statens jordbruksförsöks byggnad, vilken ligger cirka 500 m från förstnämnda byggnad. Ifrågavarande två enheter kallas inom laboratoriet filialerna, vilket antyder den särställning de fått till följd av sitt avskilda läge. Utrymmet i västra flygeln användes främst vid analys av ensilage samt mjölk och andra färskprov, medan laboratoriets verksamhet i jordbruksförsökens flygelbyggnad icke är specialiserad.

Direkta tekniska brister vidlåder icke analyslaboratoriets lokaler, men splittringen på flera enheter medför ökade krav på personal och apparatur. Även om lokalerna låge i anslutning till varandra, skulle den sammanlagda ytan emellertid icke vara tillräcklig för en rationell drift av laboratoriet. Särskilt kännbar är bristen på utrymmen för uppäckning och förvaring av prover. Plats finns t. ex. icke för att lagra rotfruktsproverna svalt, när dessa på höstarna inkommer i stora mängder. De måste då lagras i någon korridor, där de ofta angripes av förruttelse, innan de hinner tagas under arbete. Utöver de nu disponibla lokalerna anser sig därför laboratoriet behöva 300 m² laboratorielokaler och 200 m² inredda källarlokalerna (förråd, torkrum, kylrum samt kvarnrum m. m.).

För sin del har även högskolan och försöksverksamheten intresse av nya lokaler för analyslaboratoriet, enär av de utrymmen, som utgör laboratoriets huvuddel, 215 m² enligt uppgift lånats från institutionen för allmän och oorganisk kemi. Vidare är laboratoriets lokaler i västra flygeln avsedda för

institutionen för organisk kemi. Bägge dessa institutioner uppgives vara trångbodda. Detta gäller jämväl i fråga om statens jordbruksförsök, som tidigare disponerade de lokaler i jordbruksförsökens flygelbyggnad, som laboratoriet nu förfogar över.

I detta sammanhang torde få anmälas, att sakrevisionen med skrivelse den 5 september 1955 överlämnat en i samråd med byggnadsstyrelsen verkställd utredning av statens jordbruksförsöks byggnadsfråga, vilken utredning företagits i anslutning till förslaget om att sammanslå lantbrukskemiska kontrollanstalten med analyslaboratoriet. I utredningen har bland annat framhållits, att jordbruksförsökens byggnadsfråga delvis kommit i nytt läge genom ifrågavarande förslag. Den föreslagna nya institutionen kommer nämligen att få en sådan kapacitet, att vid densamma med fördel kan utföras de kemiska analyser, varav jordbruksförsöken kan ha behov. För sådana analyser skulle därför icke erfordras lokaler vid jordbruksförsöken. Därest sammanslagningen genomföres, blir det följaktligen möjligt att lösa jordbruksförsökens byggnadsfråga till avsevärt lägre kostnader än som eljest räknats med. Det må vidare nämnas, att styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök ansett sig i princip kunna tillstyrka sakrevisionens i förevarande utredning framlagda förslag. I övrigt torde i ämnet få hänvisas till den närmare redogörelse, som lämnats i 1956 års statsverksproposition under kapitalbudgeten: jordbruksdepartementet s. 10—12.

Kontrollanstaltens och analyslaboratoriets analysverksamhet

Vid kontrollanstalten och analyslaboratoriet utföres huvudsakligen rutinanalyser, av vilka åtskilliga dock är relativt kvalificerade. För kontrollanstalten gäller, att analyserna skall utföras enligt av lantbruksstyrelsen fastställda metoder. Vid analyslaboratoriet tillämpas i huvudsak samma metoder, men då laboratoriet arbetar för vetenskapliga ändamål, förekommer i viss utsträckning, att metoderna modifieras. Över verkställd analys utfärdar kontrollanstalten särskilt bevis, vilket däremot icke är fallet vid analyslaboratoriet.

Till kontrollanstalten och analyslaboratoriet insänder uppdragsgivarna prov på de produkter eller ämnen, som skall undersökas. Proven är i allmänhet uttagna efter vissa regler, för att undersökningen skall ge ett representativt resultat. Beträffande prov å vegetabilier och animalier skiljer man mellan torra prov och färska prov. Då prov inkommer till anstalten eller laboratoriet, journalföres detsamma. Provet är i allmänhet åtföljt av en beställning, varav framgår, vilka ämnen eller egenskaper hos provet som uppdragsgivaren önskar få undersökta. I fråga om ett prov kan sålunda begäras flera analyser. Provet undergår i regel en förberedande behandling, s. k. provberedning eller preparering. Jordprov nedtorkas sålunda till viss fuktighetshalt, finfördelas och siktas, vegetabilieprov males etc. När provberedningen är slutförd, kan arbetet med bestämning av halten av ett sökt ämne eller graden av viss egenskap påbörjas. Allt efter den begärda analysens art och

behovet av noggrannhet göres denna bestämning på en eller flera kvantiteter ur det färdigberedda provmaterialet. En analys innefattar således en eller flera bestämningar. Av det anförda framgår, att antalet bestämningar i avsevärd grad måste påverka det för olika analyser erforderliga laboratoriearbetet, även om alla till en analys hörande bestämningar göres på samma färdigberedda material.

Vad först angår *jordproven* varierar dessa vid kontrollanstalten ganska kraftigt år från år. Anledningen härtill är, bland annat, att intresset hos lantbrukarna växlar samt att hushållningssällskapen, som i regel svarar för provtagningen, icke kan avstå personal för ändamålet i samma utsträckning varje år. Huvuddelen av proven inkommer på hösten och våren. Den årliga tillförseln av prov kännetecknas sålunda av starka säsongmässiga variationer. Analysresultaten brukar expedieras efter tre å fyra månader, men enstaka brådskande prov levereras inom en vecka eller mindre. Under augusti—oktober är arbetet med jordanalyserna av ringa omfattning. Såsom redan antytts är hushållningssällskapen den största uppdragsgivaren. Endast en mindre del av proven inkommer sålunda från annat håll. Antalet till kontrollanstalten insända jordprov var under budgetåret 1953/54 i runt tal 43 400. Analysinkomsterna uppgick till omkring 121 000 kronor, därav cirka 4 700 kronor härrörde från privata uppdragsgivare.

Analyslaboratoriets uppdrag kommer främst från försöksverksamheten. Under budgetåret 1953/54 mottogs 8 835 jordprov från jordbruksförsöken, 137 från försöksgårdarna samt 1 485 från övriga institutioner eller i runt tal 10 500 prov. Proven brukar analyseras under tiden den 1 oktober—1 april. Att märka är, att analyslaboratoriet till skillnad från kontrollanstalten erhåller jordproven i preparerat skick, d. v. s. torkning och malning ombesörjes av uppdragsgivarna.

Vid de större serierna jordanalyser dominerar undersökningar angående reaktionstal (pH-tal), löslig fosforsyra samt lösligt kali. Antalet dylika bestämningar uppgick under budgetåret 1953/54 till respektive cirka 55 400, 55 400 samt 35 300. Vid kontrollanstalten analyseras drygt hälften av jordarna i sistnämnda avseende och vid analyslaboratoriet ännu större del. Dessa tre analyser är förhållandevis enkla och lämpar sig väl för mekaniserad drift vid större provantal. En genomgripande mekanisering av driften har skett vid kontrollanstalten, delvis under sakrevisionens medverkan. Motsvarande möjligheter föreligger icke vid analyslaboratoriet, då analysantalet där är för ringa. Detta har haft till följd, att åtgången på arbetskraft per analys är avsevärt större vid analyslaboratoriet än vid kontrollanstalten. Övriga analyslag i de större serierna förekommer i större skala endast vid analyslaboratoriet. Beträffande de mindre serierna och enstaka analyserna av jordprov gäller, att dessa vanligen är mer komplicerade och tidskrävande än de större analysserierna. Av de mindre serierna är de, som avser spårelement, ur arbetssynpunkt mest betydelsefulla. Dessa analyser, som göres även i fråga om vegetabilier m. m., har beträffande jord hittills förekommit företrädesvis vid kontrollanstalten. Under 1953/54 utfördes där

253 analyser å mangan, 269 å koppar och 266 å bor. En annan analysserie, som endast förekommit vid kontrollanstalten, är de s. k. spurwayanalyserna å trädgårdsjordar. Ifrågavarande analyser har börjat göras vid kontrollanstalten först på senare tid. Budgetåret 1953/54 var antalet 328, men behovet av sådana analyser beräknas komma att öka väsentligt.

Den andra stora gruppen analyser avser *vegetabiliska och animaliska produkter*. Antalet dylika prov uppgick under budgetåret 1953/54 till omkring 6 700 vid kontrollanstalten och cirka 11 800 vid analyslaboratoriet. Analyseringen sker i regel enligt samma metoder på båda hållen. Någon uppgift om fördelningen av kontrollanstaltens prov på olika uppdragsgivare föreligger icke, men analysinkomsternas fördelning ger därvidlag i stort sett ledning. Under budgetåret 1953/54 härrörde sålunda av kontrollanstaltens inkomster från spannmåls-, fodermedels- och gödselprov 57 procent från statliga myndigheter och institutioner, 7 procent från hushållningssällskap samt 36 procent från privata uppdragsgivare. Analyserna å mjölk och mejeriprodukter avser främst kontroll av efterlevnaden av gällande bestämmelser om standardisering och pasteurisering av mjölk. Uppdragsgivare är lantbruksstyrelsen i fråga om standardiseringen samt i övrigt veterinärstyrelsen och hälsovårdsnämnderna. Med undantag för vissa prov från i Stockholm placerade provtagare samt prov från statens centrala frökontrollanstalt inkommer praktiskt taget alla prov till kontrollanstalten med järnväg eller post. Däremot gäller i fråga om analyslaboratoriet, att det övervägande antalet prov överlämnas till laboratoriet från vederbörande institution vid lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken.

Liksom jordanalyserna kan analyserna av vegetabiliska och animala produkter indelas i större serier samt mindre serier eller enstaka analyser. Vid de vanligaste större serieanalyserna var antalet bestämningar under budgetåret 1953/54 i runt tal 66 000, därav omkring 24 600 vid kontrollanstalten och 41 400 vid analyslaboratoriet. De största grupperna bestämningar — cirka 18 700 respektive 17 500 — avsåg råprotein samt vatten eller torrsubstans. Beträffande de mindre serierna och enstaka analyserna gäller även här, att dessa i regel är av mera kvalificerad art än de större serierna. Bland de mindre serier, som för närvarande har den största betydelsen, märkes de huvudsakligen vid analyslaboratoriet förekommande analyserna å organiska syror i ensilage med 500 å 600 bestämningar för varje syra under budgetåret 1953/54. Endast en mindre del härav utfördes vid kontrollanstalten. Andra viktiga analysserier avser totalsocker och laktos. Beträffande dessa utfördes 1 730 respektive 422 bestämningar vid analyslaboratoriet under nämnda budgetår.

I motsats till vad fallet är vid de större analysserierna i fråga om jordprov lämpar sig icke förfarandet vid analysering av vegetabiliska och animaliska produkter för mekaniserad drift. Analysen eller i förekommande fall varje bestämning utföres sålunda i regel från början till slut av samme befattningshavare. Mjölks- och mejerivaruproverna kommer till kontrollanstalten praktiskt taget varje dag. Deras begränsade hållbarhet hindrar emel-

lertid, att analysarbetet uppskjutes i avvaktan på ett ur arbetssynpunkt lämpligt större antal. Ett uppskov är däremot i allmänhet möjligt i fråga om spannmåls-, fodermedels- och gödselprov, i synnerhet om tillräcklig tillgång finns på lämpliga kylutrymmen. Med de metoder, som användes i fråga om vegetabiliska och animaliska prov, blir möjligheten att ordna analysarbetet på ett ekonomiskt sätt i första hand beroende på i vad mån provtillgången är tillräcklig för fullt utnyttjande av personalen.

Utöver vad nu nämnts förekommer vid kontrollanstalten *botaniska analyser* och, sedan i april 1954 ett vattenlaboratorium börjat tagas i bruk, *vattenanalyser*. Den botaniska analysverksamheten var under budgetåret 1953/54 betydligt större än tidigare år men kan ändå icke anses ha varit omfattande. Okulärbesiktning av fodermedel och vete gjordes å 3 435 prov samt mikroskopisk granskning för bedömande av kvalitet och botanisk sammansättning å 552 prov, beträffande vilka jämväl verkställdes fodervärdesberäkning. Analysverksamheten vid vattenlaboratoriet har hittills varit av ringa omfattning. Under budgetåret 1953/54 undersöktes sammanlagt blott ett sjuttiofem prov.

I övrigt torde beträffande analysverksamheten vid kontrollanstalten och analyslaboratoriet få hänvisas till sakrevisionens promemoria ävensom vissa därvid fogade bilagor.

III. Sakrevisionens promemoria

Huvuddragen av sakrevisionens förslag

Sakrevisionen föreslår, att kontrollanstalten och analyslaboratoriet såväl organisatoriskt som lokalt skall sammanföras till en institution, benämnd statens lantbrukskemiska laboratorium och förlagd till Ultuna. Lantbrukskemiska laboratoriet bör liksom kontrollanstalten vara en fristående myndighet med egen styrelse. De institutioner vid lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken, som nu anlitar analyslaboratoriet, bör hänvisas till det nya laboratoriet och i princip jämföras med övriga uppdragsgivare.

Vid det nya laboratoriet bör — förutom chefen — finnas viss gemensam personal och en analysavdelning. Organisationen av analysverksamheten föreslås i princip skola anordnas så, att större analysserier, som medger drift i mera industriell skala, sammanföres till en sektion inom analysavdelningen samt mindre serier och enstaka analyser till en annan sektion inom samma avdelning. En dylik anordning medför ett väsentligt bättre utnyttjande av såväl biträdespersonalen som arbetsledande personal, varför personalbesparingar blir möjliga. Under förutsättning, att analysvolymen ungefär motsvarar läget budgetåret 1953/54 och att arbetet bedrivs i rationellt utformade lokaler samt med tillgång till arbetsbesparande apparatur, beräknas personalen vid kontrollanstalten och analyslaboratoriet kunna minskas med 18 tjänstemän, d. v. s. från sammanlagt 52

till 34. Besparingen i fråga om avlöningsmedel uppskattas till omkring 200 000 kronor om året samt — om hänsyn tages jämväl till pensioneringskostnader och sociala förmåner — till närmare 250 000 kronor.

För det nya laboratoriet har, såsom inledningsvis nämnts, principskisser upprättats. Byggnadens volym beräknas till omkring 6 600 m³ utom kullvert och vind, vilket innebär att såväl kontrollanstaltens som analyslaboratoriets verksamhet skulle inrymmas i ungefär 1 000 m³ mindre byggnadsvolym än den, som enligt 1947 års förslag skulle erfordras enbart för kontrollanstalten. Då byggnadskostnaden kan beräknas till omkring 225 kronor/m³ för laboratorier av detta slag, anger sakrevisionen kostnaderna för nybygget preliminärt till cirka 1,5 miljoner kronor. Besparingarna uppskattas sålunda till omkring 1 miljon kronor. Sakrevisionen utgår emellertid ifrån att byggnadens slutliga utformning närmare överväges inom byggnadsstyrelsen samt att denna därvid beaktar alla föreliggande möjligheter till skälig begränsning av utrymmeskrav och förenklingar i tekniskt avseende.

För erforderlig komplettering av utrustningen upptages i promemorian uppskattningsvis ett belopp av 289 000 kronor. I den skrivelse, varmed promemorian överlämnats, har emellertid sakrevisionen ansett sig i frågans nuvarande läge icke böra taga ställning till de framkomna önskemålen i förevarande hänseende. Sakrevisionen har ej heller funnit det påkallat att nu ingå på beräkningar beträffande det nya laboratoriets omkostnadsanslag.

Frågan om omorganisation av kontrollanstalten och analyslaboratoriet

Sakrevisionen anför att, även om anstalten och analyslaboratoriet tillkommit för att tillgodose helt skilda syften, analysverksamheten vid de två institutionerna är så likartad, att en sammanslagning ur arbetssynpunkt icke möter något hinder. Frågan om en sammanslagning av kontrollanstalten och analyslaboratoriet bör därför i första hand bedömas med hänsyn till de fördelar, åtgärden kan väntas medföra ur ekonomisk synpunkt.

Vad först angår byggnadsfrågan visar redogörelsen för det nuvarande läget, att en nybyggnad för kontrollanstalten är ofrånkomlig inom en relativt nära framtid. Samtidigt är analyslaboratoriets lokaler för små och så splitttrade, att de föranleder onödiga kostnader för personal m. m. och över huvud taget försvårar en rationell drift. De inkräktar vidare åtminstone delvis på utrymmen, som behövs för andra ändamål vid lantbrukshögskolan och jordbruksförsöken. För laboratoriets vidkommande skulle ett frigörande av de nuvarande lokalerna följaktligen påverka andra byggnadsbehov vid Ultuna. Enligt sakrevisionen torde det fördensskull icke vara möjligt att lösa laboratoriets lokalfråga bättre och billigare än i samband med den under alla förhållanden nödvändiga nybyggnaden för kontrollanstalten.

Vid bedömandet av byggnadsfrågan uppkommer spörsmålet om det nya laboratoriets förläggning. Härvid står enligt sakrevisionens mening valet mellan å ena sidan Stockholm eller någon plats i Stockholms omgivningar

och å andra sidan Ultuna. Kontrollanstaltens provmaterial kommer, såsom förut nämnts, till största delen från andra platser än Stockholm och sändes med järnväg eller post direkt till anstalten. Beträffande kontrollanstaltens verksamhet har icke påvisats eller eljest framkommit någon omständighet, som kan anses orsaka allvarligare olägenheter, därest anstalten förlägges till Ultuna, om man bortser från de övergående personalsvårigheter, som oundvikligen måste uppstå, när en myndighet flyttar till annan ort. I och för sig föreligger icke heller något hinder för att institutioner i Stockholm anfitar anstalten för erforderliga analyser, även om den förlägges till Ultuna. Snarare torde en förläggning dit vara till övervägande fördel för anstalten genom att dess personal kommer i närmare kontakt med den forskning och utvecklingsverksamhet, som i viktiga hänseenden måste vara underlag för anstaltens verksamhet.

Även andra skäl kan emellertid anföras för en förflyttning till Ultuna. Såsom framgår av det föregående är institutionerna inom statens lantbruksförsök analyslaboratoriets största uppdragsgivare. Endast en mindre del av de prov, som skall analyseras vid laboratoriet, kan emellertid sändas direkt dit. I övrigt måste proven först omhändertagas av de uppdragsgivande institutionerna för tagning av generalprov eller utförande av andra analyser än kemiska, t. ex. botaniska analyser. I många fall blir den botaniska analysen avgörande för frågan, huruvida kemisk analys skall göras. En nära kontakt mellan analyslaboratoriet och de uppdragsgivande institutionerna är därför en praktisk nödvändighet. Denna kan tillgodoses genom att institutionerna och laboratoriet förlägges i varandras omedelbara närhet. Detta medför, att en placering av analyslaboratoriet på annan plats än Ultuna skulle innebära avsevärda olägenheter. Härtill kommer slutligen, att det vid Ultuna finns en lomt reserverad för ett laboratorium, medan i Stockholm de tomter, som kan komma i fråga, snarare bör reserveras för myndigheter och institutioner, vilka har större behov av att vara förlagda till Stockholm än det nya laboratoriet.

På grund av det anförda finner sakrevisionen alldeles övervägande skäl tala för att det nya laboratoriet bör förläggas till Ultuna. Då icke enbart kontrolluppgifter avses skola ankomma på detta, bör detsamma benämnas statens lantbrukskemiska laboratorium, vilken benämning bättre täcker verksamhetens art och de väsentligaste arbetsuppgifterna.

I detta sammanhang framhåller sakrevisionen, att under utredningen även diskuterats möjligheterna att förlägga kontrollanstaltens nybyggnad till Bergshamra-området i Solna, varigenom lokal och eventuellt även organisatorisk anslutning till statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt skulle kunna ernås. Vid växtskyddsanstalten har på senare tid tillkommit ett kemiskt laboratorium. Verksamheten där är emellertid av helt annan art än vid kontrollanstalten. En överflyttning av analyslaboratoriets verksamhet till Bergshamra skulle vidare enligt sakrevisionen vara förenad med så stora praktiska olägenheter, att den får anses utesluten. Fördelarna med kontrollanstaltens förläggning till Bergshamra blir icke tillnärmelsevis så stora som vid en förläggning till Ultuna.

Enligt sakrevisionen bör emellertid kontrollanstalten och analyslaboratoriet sammanföras icke blott lokalt utan även organisatoriskt, för att de vid en sammanslagning uppkommande besparingsmöjligheterna skall kunna helt utnyttjas. Dessa möjligheter är betydande. Ett sammanförande av anstaltens och laboratoriets analysverksamhet till ett laboratorium medför sålunda, att analysserierna i flera fall blir avsevärt större. Detta möjliggör en ökad rationalisering av arbetsmetoderna. Då de institutioner, vilka anlitar analyslaboratoriet — i motsats till kontrollanstaltens uppdragsgivare — i stor utsträckning har möjlighet att godtaga en viss väntetid med analysernas färdigställande, kommer vidare uppdragen från lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken att verka arbetsutjämnande vid det nya laboratoriet. Uppenbarligen är detta av väsentlig betydelse för personalbehovet. Slutligen är det av stor ekonomisk betydelse, att de fasta kostnaderna blir fördelade på största möjliga underlag. Detta gäller icke endast lokalkostnader och liknande utgifter utan även kostnader för ledningen, särskilt som kontrollanstaltens utgifter för löner till chefen och viss kameral personal nu tager en relativt stor del av inkomsterna i anspråk. De nu berörda faktorerna medför sammanlagt en betydande möjlighet att begränsa anstaltens och analyslaboratoriets sammanlagda personal och även i övrigt sänka statsverkets kostnader per analys. Sakrevisionen understryker emellertid samtidigt, att fördelarna med sammanslagningen självfallet icke kan utnyttjas utan tillgång till lämpliga lokaler samt tillräcklig apparatur och annan utrustning. Till närmare belysning av det nu anförda framhåller sakrevisionen vidare bland annat följande.

Beträffande de vanligaste jordanalyserna, de s. k. markkarteringsanalyserna, har kontrollanstalten för närvarande en betydande icke utnyttjad kapacitet. Med nuvarande personal kan 60 000 prov avverkas på 200 arbetsdagar, och med en mindre personalförstärkning kan kapaciteten ökas till 100 000 prov. Då antalet vid anstalten undersökta jordprov under budgetåret 1953/54 var endast cirka 44 000, innebär detta, att såvitt angår de vanliga analyserna analyslaboratoriets 10 500 jordprov kan inrymmas i den lediga kapaciteten utan personalförstärkning och åstadkomma en jämnare sysselsättning.

Enligt den föregående redogörelsen föreligger vid kontrollanstalten i fråga om vegetabiliska och animala analyser en ojämnhet i belastningen. Maximiantalet bestämningar under en månad avviker sålunda avsevärt från medeltalet av samtliga analyser. För att bedöma läget efter en sammanslagning har därför en jämförelse gjorts mellan medeltalet bestämningar per månad under budgetåret 1953/54 vid kontrollanstalten samt det högsta antal bestämningar, vilka kan betecknas såsom brådskande. Därvid har för säkerhets skull såsom brådskande upptagits samtliga analyser från anstalten och alla färskprovsanalyser från analyslaboratoriet, churu flertalet av de senare icke behöver redovisas på så sätt, därest tillfredsställande möjligheter för provernas nedfrysning finns. Nyssnämnda jämförelse visar en betydande utjämning av skillnaden mellan maximiantalet och medeltalet.

Den förut berörda utökningen av analysserierna vid en sammanslagning gör, att serierna blir så stora, att arbetsmomenten i större utsträckning än nu kan fördelas mellan olika befattningshavare. Möjligheterna att sysselsätta ett biträde med endast en eller två bestämningar ökas. Denna specia-

lisering medför icke blott ett minskat behov av personal utan även möjlighet att sänka kraven på de tekniska biträdenas allmänna erfarenhet och utbildning. Fördelarna av ett större analysunderlag berör emellertid icke endast biträdespersonalen utan också den arbetsledande personalen, vilken kan minskas proportionsvis kraftigare än förstnämnda personal. Det samlade analysunderlaget skapar vidare ekonomiska betingelser för anskaffning av bättre och mera arbetsbesparande apparatur och för ett bättre utnyttjande av densamma. Varken kontrollanstaltens eller analyslaboratoriets apparaturutrustning är nämligen för närvarande tillfredsställande.

Forskning och metodutveckling bedrivs vid såväl kontrollanstalten som analyslaboratoriet ehuru i begränsad omfattning. Det är för en ekonomisk drift av laboratorier av denna typ nödvändigt att där bedrivs en relativt omfattande verksamhet av nu angiven art, så att utvecklingen av metoderna på området kan främjas genom egna forskningsresultat och anpassning av utländska erfarenheter till svenska förhållanden. Forskningen är därjämte nödvändig, för att den vetenskapligt utbildade personalen skall hålla sig orienterad om utvecklingen. En sammanslagning kan även i nu angivna hänseenden väntas medföra en förbättring, som torde bli än mer framträdande, om det blivande laboratoriet förlägges till Ultuna.

Sammanfattningsvis uttalar sakrevisionen, att de fördelar, som i olika hänseenden kan uppnås, om kontrollanstalten och analyslaboratoriet lokalt och organisatoriskt sammanföres till en enhet, är så stora, att en sammanslagning utan tvekan bör komma till stånd.

Det nya laboratoriets ställning, organisation samt personal- och utrustningsbehov

Det nya lantbrukskemiska laboratoriet bör intaga samma fristående ställning som kontrollanstalten nu har och sålunda icke inordnas under lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken med deras speciella karaktär av utbildnings- och forskningsanstalt. Lantbruksstyrelsens beslutanderätt i fråga om taxa och analysföreskrifter bör kvarstå, dock med den begränsningen, att nämnda föreskrifter icke skall vara bindande i fråga om analyser för vetenskapligt ändamål. Förhållandet mellan laboratoriet och institutionerna vid högskolan och lantbruksförsöken bör lösas så, att institutionerna i princip jämställas med laboratoriets övriga uppdragsgivare. Frågan hur det ekonomiska mellanhavandet mellan laboratoriet och institutionerna skall utformas, bör upptagas till närmare behandling i annat sammanhang.

Styrelsen för lantbrukskemiska laboratoriet bör få samma sammansättning som kontrollanstaltens nuvarande styrelse men med de förändringar, som kan motiveras av att lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken blir laboratoriets största uppdragsgivare. Därjämte bör i styrelsen finnas en särskild företrädare för ämnet analytisk kemi. Ledningen av laboratoriet bör handhavas av en chef, som till sitt förfogande har viss för laboratoriet gemensam personal. Analysverksamheten bör organisatoriskt sammanföras till en särskild avdelning, vars direkta ledning anförtros en laborator och avdelningsföreståndare. Analysavdelningen bör uppdelas på tre underavdelningar eller sektioner, nämligen en för mindre serier och enstaka ana-

lyser, en för större serier och en servicesektion. Detta innebär, att bestämmningar i större serier oavsett provens art samlas till en sektion samt övriga analyser till en sektion för mindre serier och enstaka analyser, under det att analysverksamheten vid kontrollanstalten nu är uppdelad mellan olika avdelningar huvudsakligen efter provens art.

Sakrevisionen framhåller härefter, att någon prognos beträffande utvecklingen på de områden, som beröres av lantbrukskemiska laboratoriets verksamhet, icke varit möjlig att uppgöra i detta sammanhang. De olika faktorer, som kan spela in härvidlag, kan icke med någon säkerhet överblickas. Ett visst slag av analyser kan sålunda öka kraftigt i antal, samtidigt som ett annat slag minskar eller bortfaller. Nya metoder kan reducera den nuvarande arbetsåtgången för ett slag av analyser, men å andra sidan kan skärpta krav på exakthet verka i motsatt riktning. Enligt sakrevisionen är man dock med hänsyn till verksamhetens mångsidighet berättigad antaga, att ökning och minskningar i arbetsbelastningen på längre sikt kommer att i stort sett utjämnas men att likaledes på längre sikt en successiv ökning av verksamhetens totala omfattning kommer att ske. Under sådana förhållanden finner sakrevisionen det riktigast att till utgångspunkt för bedömningen av lantbrukskemiska laboratoriets lokal- och personalbehov välja den faktiska analysvolymen under budgetåret 1953/54, då den sammanlagda verksamheten vid anstalten och analyslaboratoriet var den största dittills under något budgetår. Detta betyder bland annat, att vid beräkningen av personalbehovet hänsyn icke tagits till att lantbrukskemiska laboratoriet eventuellt kommer att utföra analyser å fett- och vattenhalt i oljeväxtfröer i avsevärd omfattning. Däremot utgår sakrevisionen från att viss del av den personal, som vanligen sysslar med jordanalyser, kan användas för oljeväxtanalyserna. För att tillgodose ytterligare personalbehov under den tid, sistnämnda analyser utföres, bör tillfällig personal kunna anställas. Vidare förutsättes, att vattenanalyser icke skall förekomma vid det nya laboratoriet. Detta slags analyser torde ha upptagits vid kontrollanstalten för att bereda en del av personalen å jordavdelningen jämnare sysselsättning. Behovet av vattenanalyser anses kunna tillgodoses av andra laboratorier.

Med angivna utgångspunkter beräknar sakrevisionen personalen vid det nya laboratoriet till 34 årsanställda tjänstemän, nämligen en chef, förslagsvis benämnd direktör, viss gemensam personal å 6 tjänstemän, därav en laborator och ett tekniskt biträde för metodforskning, samt en analysavdelning om 27 tjänstemän bestående av en sektion för mindre serier och enstaka analyser, en sektion för större serier ävensom en servicesektion med — förutom laboratorn och avdelningsföreståndaren — respektive 7, 16 och 3 tjänstemän. I denna uppsättning ingår icke den personal, som erfordras för städning och — i begränsad omfattning — för diskning. Vidare förutsättes, att eldning skall ombesörjas av den för lantbrukshögskolan gemensamma eldningspersonalen. Förslaget innebär i jämförelse med nuvarande kostnader för avlöningar en minskning med i runt tal 200 000 kro-

nor, varav en mindre del beror på ändrad ortsgrupp för den personal, som flyttas från kontrollanstalten till Ultuna.

Någon beräkning av omkostnaderna vid det nya laboratoriet har sakrevisionen icke ansett sig böra göra. Däremot har i promemorian verkställt en uppskattning av kostnaderna för komplettering av kontrollanstaltens och analyslaboratoriets utrustning vid en sammanslagning, avsedd att ge en uppfattning om vad som kan anses erforderligt i detta hänseende och de ungefärliga kostnaderna enligt nuvarande priser. Till grund för beräkningen, som slutar på ett belopp av 289 000 kronor, har legat förteckningar över den nuvarande utrustningen vid institutionerna i fråga. Beräkningen har fogats såsom bilaga till promemorian. Här torde blott få hänvisas till denna. Såsom tidigare nämnts har sakrevisionen i sin skrivelse icke ansett sig böra ingå på ett bedömande av utrustningsfrågan i nuvarande läge.

Förslag till nybyggnad

Sakrevisionens förslag till nybyggnad framgår närmare av förut omförmälda, vid promemorian fogade principskisser, till vilka torde få hänvisas. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Vid utformningen av förslaget har hänsyn tagits till laboratoriets särskilda »industriella» karaktär. Kraven på utrymme har sålunda måst ställas högre än vid forskningslaboratorier. Med hänsyn härtill har förslaget utarbetats med användande av en rumsmodul av $3,5 \times 5,5$ m inklusive väggar. De yttre dimensionerna å laboratoriebyggnaden beräknas bli omkring 15×49 m. Huset kommer att bestå av tre våningar förutom kulvert och vind. Den sammanlagda totala ytan i de tre våningarna blir 2 205 m². Då höjden mellan våningarna beräknats till 3 m, blir motsvarande volym 6 615 m³. Bottenvåningen innehåller lokaler för preparering av prover samt förråd och verkstad. Till våningen en trappa upp är förlagda lokaler för analyser i större serier ävensom, bland annat, laboratorium och skrivrum åt en laborator. I våningen två trappor upp avses skola anordnas ett laboratorium för enstaka analyser och smärre serier. Vidare inrymmes däri ett laboratorium och skrivrum för en laborator samt ett laboratorium och skrivrum i nära anslutning till laboratoriechefens tjänsterum. Utrymmena är avsedda antingen för laboratoriechefen eller för att bereda möjlighet för någon forskare att förlägga sitt arbete till laboratoriet. Dessutom finns i denna våning, bland annat, administrationslokaler och handbibliotek. Å vinden avses glasvaror, jordprover för vetenskapligt ändamål och dylikt skola förvaras. Vid ena kortsidan av byggnaden slutligen inrymmes ett lunchrum. Däremot har något utrymme för vattenlaboratorium icke beräknats, då — såsom förut nämnts — sakrevisionen ansett behovet av vattenanalyser kunna tillgodoses av andra laboratorier.

Såsom nyss anförts kan den föreslagna byggnadens volym beräknas till omkring 6 600 m³, bortsett från kulverten och vinden. I anslutning härtill framhåller sakrevisionen till jämförelse, att 1947 års förslag till nybyggnad

enbart för kontrollanstalten uppgick till omkring 7 600 m³, fränsett pannrum. Det nya laboratoriet har sålunda, trots att det skall ge plats för såväl kontrollanstaltens som analyslaboratoriets verksamhet, beräknats bli cirka 1 000 m³ eller 13 procent mindre. Emellertid innebär förslaget även, att analyslaboratoriets nuvarande lokaler frigöres och att dettas förut berörda anspråk på ytterligare lokaler bortfaller. Nämnade lokalutrymmen kan beräknas till omkring 3 500 m³. Det nu föreslagna nybygget med sina omkring 6 600 m³ kan fördenskull med visst fog sägas ersätta dels 1947 års förslag till nybygge för kontrollanstalten, dels analyslaboratoriets befintliga eller såsom nödvändiga ansedda lokaler, trots att förslaget innebär en minskning med cirka 4 500 m³, motsvarande en byggnadskostnad av omkring 1 miljon kronor.

Till sist må nämnas, att byggnadsförslaget icke omfattar kostnaderna för inredning av det nya laboratoriet, eftersom sakrevisionen ansett en sådan beräkning erfordra särskild fackkunskap och för övrigt falla utanför utredningsuppdraget.

IV. Remissutlåtandena

Förslagen att sammanslå statens lantbrukskemiska kontrollanstalt med analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök till ett statens lantbrukskemiska laboratorium samt att förlägga detta till Ultuna har i princip tillstyrkts av *flertalet remissinstanser*. Åtskilliga av dessa har emellertid därvid förutsatt, att vissa av dem framförda synpunkter och förslag beaktas vid omorganisationen. Framför allt har farhågor uttalats för att det nya laboratoriets resurser tilltagits i underkant såväl i fråga om personal som beträffande lokalutrymmen. Vidare har från några håll tillstyrkandet skett blott under den förutsättningen, att omorganisationen icke leder till försening eller fördyring av analysverksamheten. *Föreståndaren för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt samt statens skogsforskningsinstitut* har gjort invändningar mot förslaget att förlägga det nya laboratoriet till Ultuna. *Riksräkenskapsverket, styrelsen för veterinärhögskolan samt samma högskolas lärarkollegium* har uttalat tveksamhet mot omorganisationen. Helt avstyrkande utlåtande har avgivits av *Sveriges lantbruksförbund*.

Ur remissutlåtandena må i övrigt återgivas följande.

Statskontoret finner i likhet med sakrevisionen starka skäl tala för en omorganisation och för att det nya laboratoriet skall förläggas till Ultuna. Vidare understryker statskontoret sakrevisionens uttalande, att vid den definitiva utformningen av nybyggnaden för laboratoriet alla möjligheter bör iakttagas till skäligen begränsning av utrymmeskrav och till förenklingar i tekniskt avseende.

Byggnadsstyrelsen anför, att den vid utformningen av generalplan för den fortsatta utbyggnaden av lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken hållit

möjligheten öppen för det nu planlagda förslagets genomförande samt att lämplig byggnadsplats med betryggande utbyggnadsmöjligheter reserverats. Godtages förslaget, friställes vid högskolan vissa för andra ändamål välbehövliga lokaler. Med hänsyn till det fortsatta planeringsarbetet såväl i fråga om Ultuna-området som beträffande den av nedre normalmsregleringen i Stockholm aktualiserade frågan om att anskaffa definitiva lokaler för lantbruksakademien, är byggnadsstyrelsen betjänt av att principbeslut i förevarande ärende fattas snarast möjligt. Mot de uppdragna riktlinjerna för de nya lokalerna har byggnadsstyrelsen i princip intet att erinra men förutsätter, att därmed sammanhängande detaljspörsmål mera ingående utredes, när principbeslut fattats i frågan.

Jämväl *lantbruksstyrelsen* tillstyrker förslagen. Enligt styrelsen framstår det emellertid såsom angeläget, att det nya laboratoriet redan från början utbygges så, att det svarar mot behovet för den närmaste framtiden. Bedömandet av laboratoriets lämpliga dimension bör därför grundas icke enbart på analysvolymen under budgetåret 1953/54, utan hänsyn bör jämväl tagas till den sannolika utvecklingen inom den lantbrukskemiska verksamheten. Denna utveckling pekar mot en analysvolym, vilken icke oväsentligt överstiger den, som legat till grund för sakrevisionens förslag. Detta bör beaktas vid det slutliga ställningstagandet till frågan om laboratoriets storlek. Lantbruksstyrelsen understryker vidare angelägenheten av att vid det nya laboratoriets uppbyggnad en särskild avdelning för metodforskning kommer till stånd.

Styrelsen för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt — utom föreståndaren, vilken enligt vad som framgår av det följande anfört skiljaktig mening — finner sakrevisionens förslag innebära den säkrast framkomliga vägen att inom rimlig tid lösa anstaltens lokalfråga, då de upprepade framställningarna om en till Stockholm förlagd nybyggnad icke lett till resultat. Därvid förutsätter styrelsen, att omorganisationen icke skall inverka menligt på den av anstalten bedrivna kundtjänsten. Att, såsom sakrevisionen gjort, lägga relativt kortsiktiga sparsamhetssynpunkter på omorganisationen, anser styrelsen mindre välbetänkt. Likaså är det enligt styrelsens uppfattning ofrånkomligt att räkna med en avsevärt större analysvolym än den, som faktiskt förelåg under budgetåret 1953/54 och som sakrevisionen tagit till utgångspunkt för sina beräkningar. Man kan nämligen med stor sannolikhet förutse, att jordbrukets behov av analyser snabbt kommer att öka i samma mån, som den intensifierade jordbruksforskningen framkommer med nya uppslag och rön, vilka det är av vikt att få pröva och omsätta i praktiska åtgärder. Nu anförda synpunkter leder till att sakrevisionens beräkningar av personal- och lokalbehov för det nya laboratoriet måste anses vara alltför sparsamt tilltagna. Enligt styrelsen kan det icke vara god ekonomi att uppföra en laboratoriebyggnad, som kanske redan om ett eller annat år visar sig vara otillräcklig. Styrelsen framlägger fördenskull åtskilliga egna förslag utöver sakrevisionen beträffande såväl personalen som nybyggnaden.

Lantbrukshögskolans lärar- och försökskollegier vitsordar, att mycket kan vinnas i fråga om rationalisering av analysverksamheten genom omorganisationen. Lokalfrågan kan nämligen på så sätt lösas mest ändamålsenligt. För lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken är en nödvändig förutsättning för omorganisationen, att det nya laboratoriet förlägges till Ultuna. Kollegierna ansluter sig därför i princip till sakrevisionen men framlägger samtidigt vissa förslag, vilka är av den betydelse för högskolan och lantbruksförsöken, att förslagets genomförande måste vara ett oeftergivligt villkor för att den nya organisationen skall kunna accepteras av kollegierna.

Kollegierna finner det sålunda vara ett ofrånkomligt krav från högskolans och lantbruksförsökens sida, att omorganisationen icke får medföra en fördyring av analysverksamheten. Av stor betydelse är likaså, att analyserna kan utföras utan alltför stor tidsutdräkt. Det måste sålunda anses vara helt otillfredsställande att låta högskolans och lantbruksförsökens analysuppdrag komma i efterhand eller att utnyttja desamma för att utjämna säsongmässiga variationer i arbetsbelastningen. Enligt kollegierna är det synnerligen angeläget, att nämnda spörsmål närmare preciseras genom ytterligare utredning. Därvid bör hänsyn även tagas till möjligheterna att överlåta vissa för försöksverksamheten viktiga analysuppdrag åt de lantbrukskemiska kontrollstationerna samt den planerade kemiska avdelningen vid Röbbäcksdalen. Samtidigt bör sistnämnda avdelnings organisatoriska ställning klarläggas i förhållande till såväl lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken som det nya laboratoriet.

I fråga om sakrevisionens förslag till personaluppsättning framhåller kollegierna, att sakrevisionen synes ha förbisett den tendens till oavslått ökning av analysbehovet, som präglat utvecklingen och som otvivelaktigt även framdeles kommer att göra sig gällande. Flera exempel härpå nämnes. Även om väsentliga rationaliseringar av analysverksamheten kan vinnas genom omorganisationen, måste det därför starkt ifrågasättas, om man utan men för verksamheten kan reducera personalen så avsevärt som sakrevisionen ansett. Kollegierna föreslår därför vissa personalförstärkningar utöver sakrevisionens förslag.

Enligt kollegierna har sakrevisionen vidare i alltför hög grad anlagt besparingssynpunkter och ej tillräckligt beaktat den betydelse, som den analytiska kemien har för jordbruksforskningen och därmed för jordbrukets utveckling. Det är nämligen nödvändigt, att det nya laboratoriet har en stark teoretisk grund i form av forskning inom sagda område. De av sakrevisionen föreslagna resurserna härför torde emellertid vara alltför knappt tilltagna. Då det synes lämpligast, att ifrågavarande forskningsverksamhet knytes till högskolan och lantbruksförsöken, föreslår kollegierna, att därstädes skall inrättas en särskild avdelning för forskning och övrig utbildning inom den högre analytiska kemien med viss närmare angiven personaluppsättning. En sådan åtgärd gör det icke mindre nödvändigt, att det nya laboratoriet i enlighet med sakrevisionens förslag bedriver särskild forskningsverksamhet, avseende tillgängliga analysmetoders tillämpning i kommersiell skala.

Beträffande den nya institutionsbyggnaden anser sig kollegierna för närvarande icke kunna ingå på några detaljer utan förutsätter, att de får tillfälle att yttra sig i frågan, sedan förslaget närmare utformats. Med hänsyn till vad kollegierna anfört rörande analysverksamhetens ökning, finner sig kollegierna emellertid i princip böra framhålla, att den föreslagna byggnaden torde vara för knappt tilltagen. Risk föreligger otvivelaktigt för att byggnaden i en snar framtid icke kan tillgodose behovet av utrymme för analysverksamheten. Enligt kollegierna kan detta problem lämpligast lösas så, att byggnaden ökas med en våning.

Kollegierna berör slutligen frågan om den geografiska avgränsningen av det nya laboratoriets verksamhetsområde i förhållande till de statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollstationerna. Med hänsyn till vikten av att laboratoriet och de lokala stationerna har ett gott samarbete och en intim kontakt med sina uppdragsgivare, ifrågasätter kollegierna, huruvida icke laboratoriets område blir alltför stort, om det såsom föreslagits skall sammanfalla med kontrollanstaltens nuvarande verksamhetsområde. Kollegierna föreslår därför, att en del av sistnämnda område skall överföras till den lantbrukskemiska kontrollstationen i Örebro samt att denna skall återfå det statsunderstöd, som den tidigare haft.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök tillstyrker i princip sakrevisionens förslag och biträder i huvudsak, vad lärar- och försökskollegierna anfört. Högskolestyrelsen understryker särskilt kollegiernas uttalande, att uppdragen från högskolan och lantbruksförsöken icke får fullgöras såsom utfyllnad till det övriga arbetet och sålunda i vissa fall gå i andra hand. Enligt högskolestyrelsen är det nödvändigt att öka personalen utöver vad sakrevisionen föreslagit, om det skall bli möjligt att utföra analysarbetet i rätt tid. Vidare framhålles angelägenheten av att nybyggnaden från början göres så rymlig, att en framtida ökning av analysverksamheten icke försvåras. Liksom kollegierna finner högskolestyrelsen fördenskillt lämpligt, att byggnaden ökas med en våning.

Markkarteringsnämnden vid lantbrukshögskolan begränsar sitt utlåtande till frågorna om forsknings- och kontrollverksamheten vid det nya laboratoriet samt om dettas geografiska verksamhetsområde. Beträffande förstnämnda spörsmål anför nämnden, att sakrevisionens förslag icke erbjuder en acceptabel lösning av problemet. Forskningsverksamheten måste sålunda givas väsentligt större resurser än vad sakrevisionen ansett lämpligt. Enligt nämnden bör ifrågavarande verksamhet få en friare ställning och organiseras som en särskild avdelning inom det nya laboratoriet. I anslutning härtill framlägger nämnden förslag till personaluppsättning vid avdelningen samt hemställer, att vid utformningen av de nya lokalerna hänsyn skall tagas till den utvidgning av laboratoriets verksamhet, som nämndens förslag innebär.

Vad härefter angår det nya laboratoriets geografiska verksamhetsområde framhåller nämnden, att den nuvarande kontrollanstalten har ett alltför stort område att betjäna med påföljd, att kontakten med uppdragsgivarna

blir mindre tillfredsställande. Då därtill kommer, att en starkt expanderande utveckling måste förutses inom analysverksamheten, torde den av sakrevisionen föreslagna omfattningen av det nya laboratoriet från början eller mycket snart komma att visa sig otillräcklig. Nämnden anser sig på grund härav böra föreslå, att hela den statliga organisationen beträffande lantbrukskemiska analyser skall överses i samband med organiserandet av det nya laboratoriet. Därvid bör övervägas att återföra den lokala stationen i Örebro till den statliga organisationen samt att öka denna stations verksamhetsområde. Vidare bör föreliggande planer för utbyggnad av stationen i Luleå överses i samband med inrättandet av en lantbrukskemisk avdelning vid Röbbäcksdalen och samtidigt frågan om distriktsindelningen för övre Norrland prövas. Slutligen påpekar nämnden, att en ytterligare avlastning av det centrala laboratoriets arbetsbörda kan åstadkommas genom att detta befrias från en del rutinanalyser från fältförsök m. m. Vidtages nu antydda åtgärder, kan enligt nämnden åvägabringas, att den av sakrevisionen föreslagna omfattningen av det nya laboratoriet vid Ultuna åtminstone för den närmaste framtiden skulle kunna vara tillräcklig.

Statens jordbruksnämnd framhåller, att en överflyttning av det praktiska analysarbetet från Stockholm till det från viktiga produktionsorter något mera avlägsna Ultuna och ett sammanförande av detta arbete med de vetenskapliga undersökningarna därstädes i och för sig kan vara ägnat att försena analysresultaten samt de åtgärder, som föranleds därav. Ur nämndens synpunkter kan därför sakrevisionens förslag lämnas utan erinran endast under den förutsättningen, att sådana anordningar vidtages, att även framdeles en i stort sett lika snabb och effektiv analyservice som den nuvarande kan ställas i utsikt. Om så blir fallet, har nämnden icke något att erinra mot en omorganisation i huvudsaklig överensstämmelse med sakrevisionens förslag.

Hushållningssällskapens förbund erinrar om att analyserna å vegetabiliska och animaliska produkter vid lantbrukskemiska kontrollanstalten i stor utsträckning sker på uppdrag av centrala myndigheter eller av företag och organisationer på handelns område, vilka är belägna i Stockholms omgivning. Dessa grupper uppdragsgivare har särskilt stora krav på att avståndet till vederbörande lantbrukskemiska laboratorium icke är så långt samt på att analyserna sker snabbt. Dyliga synpunkter talar för att kontrollanstalten fortfarande bör förläggas till Stockholm eller dess omedelbara närhet. Med hänsyn härtill anser sig förbundet kunna tillstyrka den föreslagna förflyttningen av kontrollanstalten till Ultuna och sammanslagningen med analyslaboratoriet därstädes endast under den förutsättningen, att berättigade önskemål om snabbhet i analyserna tillgodoses och att de av sakrevisionen anförda ekonomiska skälen för åtgärden visar sig hållbara.

Förbundet framhåller vidare, att det område, kontrollanstalten nu betjänar, visat sig vara alltför stort. Detta har lett till att samarbetet och kontakten mellan vederbörande hushållningssällskap och anstalten på grund av de långa avstånden icke blivit vad som avsetts. En alltför stark centra-

lisering på förevarande område är sålunda icke till gagn. Man kan också med stor säkerhet utgå från att en förflyttning till Ultuna icke kommer att minska eller eliminera angivna brister. Förbundet anser därför, att starka skäl talar för att i samband med den nu ifrågasatta omorganisationen även områdesindelningen för de lantbrukskemiska kontrollstationerna omprövas. Därvid bör, såsom jämväl *Örebro läns hushållningsällskap* föreslagit i sin inledningsvis omnämnda skrivelse, den kemiska stationen i Örebro återfå sin tidigare ställning som officiellt erkänd lokal lantbrukskemisk kontrollstation samt tilldelas ett bestämt område i Mellansverige för sin verksamhet.

Riksförbundet Landsbygdens folk har i princip icke något att erinra mot sakrevisionens förslag. Ur jordbrukets synpunkt torde en förläggning av det nya laboratoriet till Ultuna icke behöva medföra några olägenheter. Med hänsyn till analysverksamhetens tilltagande omfattning är det samtidigt väsentligt, att lokalfrågan löses på sådant sätt, att utrymmena blir tillräckliga för en betydande tid framöver. Däremot anser sig förbundet icke kunna godtaga förslaget att slopa vattenanalyserna vid det nya laboratoriet, eftersom behovet av dylika analyser kommer att öka kraftigt i samband med att en effektivare vattenvård genomföres.

Såsom förut nämnts, har från några håll gjorts invändningar mot att förlägga det nya laboratoriet till Ultuna.

Sålunda framhåller *föreståndaren för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, professorn H. Sebelius*, att kontrollanstalten sedan länge haft ett givande samarbete med statens centrala frökontrollanstalt. Det ligger i öppen dag, att detta samarbete skulle kunna befrämjas och utvecklas i hög grad, om de båda anstalternas laboratorier förlägges i omedelbar närhet av varandra. Vad angår statens växtskyddsanstalt gäller, att denna ännu icke, bland annat i fråga om laboratorieutrymmen, erhållit de resurser för kemiska undersökningar, som kräves för att tillmötesgå behovet därav. Genom att förlägga dessa undersökningar till en särskild avdelning vid en till Bergshamra förlagd nybyggnad för lantbrukskemiska kontrollanstalten skulle man kunna göra betydande vinster för båda de sistnämnda anstalterna. Då därtill kommer, att en del av personalen vid lantbrukskemiska kontrollanstalten av personliga skäl icke kan flytta till Ultuna, finner Sebelius det angeläget, att alternativet med en förläggning till Bergshamra grundligare överväges.

Mot sakrevisionens förslag att sammanslå lantbrukskemiska kontrollanstalten och analyslaboratoriet kan enligt Sebelius bland annat göras den invändningen, att dessa två institutioner tillgodoser olika syften och att en samordning av deras verksamhet därför kan bli svår att genomföra i praktiken, utan att olägenheter uppstår. Det kan befaras, att det nya laboratoriet kommer att i så hög grad tagas i anspråk för analyser åt lantbruks-, högskolans och lantbruksförsökens institutioner, att kontrollanstaltens uppdragsgivare kommer i efterhand. Dessutom medför omorganisationen svårbemästrade problem för den ledande personalen.

Statens växtskyddsanstalt understryker kraftigt behovet av en nära kontakt mellan växtskyddsanstalten och lantbrukskemiska kontrollanstalten. En förflyttning av den senare till Ultuna är fördenskull mycket ogynnsam. Däremot skulle en förläggning av lantbrukskemiska kontrollanstalten till Bergshamra vara av största värde för samarbetet. Växtskyddsanstalten förordar därför, att denna lösning upptages till närmare prövning. Vad angår själva omorganisationen, kan denna förefalla erbjuda vissa fördelar. Enligt växtskyddsanstalten synes emellertid de betydande besparingar, som sakrevisionen räknat med i fråga om såväl personal som lokalutrymmen, icke tillräckligt välgrundade. Det alltmera ökade behovet av kemiska analyser gör det sannolikt, att den snäva ram, som sakrevisionen uppdragit för det nya laboratoriet, redan från början kommer att visa sig otillräcklig.

Statens centrala frökontrollanstalt finner det vara uppenbart, att vissa fördelar kan vinnas genom omorganisationen. Emellertid torde de av sakrevisionen angivna besparingsmöjligheterna vara i hög grad överdrivna, varför ett genomförande av förslaget utan tvivel kommer att bli betydligt dyrare, än vad man tänkt sig. Med anledning härav är det skäl att ånyo granska de övriga förslag till lösande av lantbrukskemiska kontrollanstaltens lokalfråga, som tidigare diskuterats. Av dessa är särskilt förslaget om Bergshamra såsom förläggningsort av intresse för frökontrollanstalten. Det torde nämligen icke kunna förnekas, att för en kemisk anstalt som den nu ifrågavarande goda kommunikationer åt alla håll spelar en utomordentligt viktig roll samt att Stockholm därvidlag absolut är att föredraga framför Ultuna. Ej heller bör underskattas fördelen av en intim kontakt med andra centrala verk och institutioner ävensom med det stora antal uppdragsgivare, som finns i Stockholm.

Sistnämnda synpunkt är av särskild betydelse för de två institutioner, som skulle bli närmaste grannar till lantbrukskemiska kontrollanstalten, om denna förlades till Bergshamra, nämligen växtskyddsanstalten och frökontrollanstalten. För växtskyddsanstalten gäller, att den har stort behov av ett betydligt utvidgat kemiskt laboratorium. Ett dylikt skulle med stor fördel kunna förläggas till en eventuell nybyggnad i Bergshamra. Vad angår frökontrollanstalten har denna sedan många år haft samarbete med lantbrukskemiska kontrollanstalten på så sätt, att vissa prover undersöks vid båda anstalterna. Genom att dessa anstalter hittills legat mycket nära varandra och frökontrollanstaltens tjänstebil flera gånger dagligen passerat lantbrukskemiska kontrollanstalten, har en dylik uppdelning kunnat ske utan att analysresultaten fördröjts. Så skulle däremot bli fallet, om en förflyttning till Ultuna kommer till stånd. Än viktigare är emellertid, att däri genom ett planerat samarbete i fråga om analyseringen av oljeväxtfröer för industriellt bruk troligen skulle helt omöjliggöras. Detta skulle betyda ett svårt ekonomiskt avbräck för frökontrollanstalten, enär ifrågavarande samarbete avsetts skola äga rum under den tid på året, då anstalten i övrigt har mycket få analysuppdrag och därför svårigheter att sysselsätta sin personal.

På grund av det anförda hemställer frökontrollanstalten, att förslaget om att förlägga lantbrukskemiska kontrollanstalten till Bergshamra på nytt skall övervägas samt att därvid de nu anförda synpunkterna skall beaktas.

Statens skogsforskningsinstitut förklarar, att det nya laboratoriets förläggning till Ultuna kommer att medföra betydande olägenheter för institutets del med hänsyn till det omfattande samarbete, som sedan många år bedrivits mellan lantbrukskemiska kontrollanstalten och institutet. På skogligt håll har dessutom behovet av analyshjälp stigit i icke oväsentlig grad under senare år, och detta förhållande kommer med all säkerhet att bli än mer accentuerat i framtiden. Ur institutets synpunkt är det därför bättre, om kontrollanstalten i en eller annan form får vara kvar i Stockholm. Under alla förhållanden bör tillbörlig hänsyn tagas till det skogliga analysbehovet vid det närmare utformandet av det nya laboratoriet.

Av de remissinstanser, vilka intagit en mera tveksam ståndpunkt, anför *riksräkenskapsverket*, att omorganisationsförslaget synes böra kunna vinna beaktande ur den synpunkten, att detsamma innebär en ändamålsenlig lösning av lantbrukskemiska kontrollanstaltens lokalfråga inom en nära framtid samt att därjämte möjligheter finns till icke obetydliga personalbesparingar. Å andra sidan måste emellertid kontrollanstaltens och analyslaboratoriets verksamhetsområden i vissa hänseenden anses vara helt artschilda. Avvägningen av de intressen, som det nya laboratoriet skulle ha att företräda, kan därför medföra vissa svårigheter. Ur denna synpunkt kan det måhända vara mindre lämpligt med en omorganisation enligt sakrevisionens förslag.

Veterinärhögskolans lärarkollegium, i vars utlåtande *styrelsen för veterinärhögskolan* instämmer, framhåller att frågan om en omorganisation av kontrollanstalten och analyslaboratoriet bör bedömas med hänsyn till icke blott de ekonomiska fördelarna av en sådan åtgärd utan även till de fördelar och olägenheter, som åtgärden kan medföra för de berörda parterna. I anslutning härtill understryker kollegiet kraftigt nödvändigheten av att institutionerna vid lantbrukshögskolan och lantbruksförsöken även i framtiden får möjlighet till en tillfredsställande service samt att ökade kostnader icke kommer att lägga hinder i vägen därför. Vidare anför kollegiet, att nedläggandet av analyslaboratoriet kan medföra betänkliga konsekvenser ur forsknings- och undervisningssynpunkt. Det måste därför förutsättas, att lantbrukshögskolans kemiska avdelning jämväl i fortsättningen skall ha en analytisk avdelning med viss såväl akademiskt utbildad som teknisk personal. Detta kommer givetvis att minska de av sakrevisionen beräknade besparingarna genom omorganisationen. Om emellertid nu angivna båda villkor uppfylles, tillstyrker kollegiet omorganisationen, ehuru med en viss tvekan.

I övrigt föreslår kollegiet en utvidgning av det nya laboratoriets arbetsuppgifter. Enligt kollegiet bör även vattenundersökningar utföras där.

Sveriges lantbruksförbund anför slutligen, att det enligt dess mening kan dragas i tvivelsmål, huruvida sammanförandet av kontrollanstalten och analyslaboratoriet samt den nya institutionens förläggning till Ultuna kan leda till lika snabb och helst snabbare behandling av de uppdrag, vilka nu lämnas kontrollanstalten. Eftersom denna synpunkt är av avgörande betydelse för förbundets ställningstagande och något positivt besked i nämnda avseende icke lämnas i ärendet, anser sig förbundet icke kunna tillstyrka sakrevisionens förslag, trots att omorganisationen väntas medföra en ej oväsentlig kostnadsminskning för statsverket.

V. Departementschefen

Såsom framgår av det föregående är statens lantbrukskemiska kontrollanstalt för närvarande inrymd i den s. k. stora institutionsbyggnaden å Experimentalfältet utanför Stockholm. Ifrågavarande byggnad äges till en tredjedel av staten, medan skogs- och lantbruksakademien gör anspråk på äganderätten till återstående del. Kontrollanstaltens lokalfråga har under senare år vid flera tillfällen varit föremål för överväganden och förslag. Anledningen härtill har varit, att de nuvarande lokalerna sedan länge ansetts bristfälliga och otillräckliga. Lokalfrågan har numera ytterligare aktualiserats på grund av att Stockholms stad fått expropriera den fastighet, som skogs- och lantbruksakademien förfogat över i staden. Med anledning härav har akademien förklarat sig vilja disponera ifrågavarande institutionsbyggnad å Experimentalfältet.

Kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök har sina lokaler på ej mindre än tre olika ställen vid Ultuna. Ehuru lokalerna icke är behäftade med direkta brister, medför splittringen givetvis åtskilliga olägenheter, bland annat i form av ökade krav på personal och apparatur. Lokalutrymmet är dessutom otillräckligt för en rationell drift av laboratoriet. En stor del av lokalerna är lånade av andra institutioner vid högskolan och lantbruksförsöken, vilka institutioner uppges själva vara trångbodda.

Det är mot bakgrunden av nu angivna förhållanden, som statens sakrevision företagit den utredning, för vilken har redogjorts i det föregående. Såsom framgår av redogörelsen har sakrevisionen kommit till det resultatet, att alla skäl — såväl ekonomiska som praktiska — talar för att kontrollanstalten och analyslaboratoriet bör omorganiseras och sammanslås till en ny institution, förslagsvis benämnd statens lantbrukskemiska laboratorium, samt förläggas till Ultuna. Sakrevisionen har räknat med att omorganisationen skall göra det möjligt att minska personalen från cirka 50 till 34 tjänstemän. Detta skulle medföra en minskning av avlöningskostnaderna med omkring 200 000 kronor för år. Kostnaderna för erforderlig nybyggnad för det nya laboratoriet uppskattas preliminärt till omkring 1,5 miljoner kronor. Vid sina beräkningar av personal- och lokalbehoven för det nya labora-

toriet har sakrevisionen utgått från en verksamhet av ungefär den omfattning, som förelåg vid kontrollanstalten och analyslaboratoriet under budgetåret 1953/54.

Mot sakrevisionens förslag har flertalet remissmyndigheter icke haft något att erinra i princip. De myndigheter, vilka för närvarande är förlagda i närheten av lantbrukskemiska kontrollanstalten, har emellertid gjort invändning mot att förlägga det nya laboratoriet till Ultuna. Ifrågavarande myndigheter anser ur sina synpunkter en förflyttning från Stockholm eller dess närhet mindre lämplig. Vidare har från en del håll uttalats farhågor för att det nya laboratoriet i sakrevisionens förslag givits alltför små resurser både i fråga om personal och beträffande lokalutrymmen.

Enligt min mening torde vad i ärendet förekommit klart visa, att såväl lantbrukskemiska kontrollanstalten som kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök har ett påtagligt behov av nya lokaler. Det torde sålunda vara ostridigt, att de lokaler, vilka för närvarande disponeras av ifrågavarande båda institutioner, lider av sådana brister, att institutionernas möjligheter att fullgöra sina uppgifter icke är tillfredsställande. Med hänsyn till den betydelse, som den kemiska analysverksamheten redan har och i ökad utsträckning torde få för jordbruksnäringen i landet, är det uppenbarligen av vikt, att ifrågavarande verksamhet kan bedrivas rationellt, så att vederbörande uppdragsgivares intresse av snabba analysresultat till rimlig kostnad i möjligaste mån tillgodoses. Men frågan om nya lokaler för kontrollanstalten och analyslaboratoriet har betydelse även ur andra synpunkter. Såsom framgår av det föregående skulle en positiv lösning av denna fråga medföra, att stora institutionsbyggnaden å Experimentalfältet skulle bli disponibel för skogs- och lantbruksakademien samt att de institutioner, vilka nu måste avstå vissa lokaler till analyslaboratoriet, kunde återfå för dem välbehövligen utrymmen. Med hänsyn till det anförda finner jag övertygande skäl tala för att kontrollanstalten och analyslaboratoriet bör erhålla nya lokaler.

Ehuru kontrollanstalten och analyslaboratoriet tillgodoser skilda syften — den förra betjänar allmänheten över huvud och det senare de vetenskapliga institutionerna vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök — är analysverksamheten vid båda i stort sett likartad. Då fråga nu uppstått om anordnande av nya lokaler, är det därför naturligt, att i första hand möjligheterna undersökes att förlägga båda institutionerna i samma byggnad. Detta har varit utgångspunkten för sakrevisionens utredning, och sakrevisionen har funnit, att hinder icke möter mot en sådan lösning. För egen del ansluter jag mig till denna uppfattning.

Såsom sakrevisionen framhållit bör emellertid kontrollanstalten och analyslaboratoriet sammanföras icke blott lokalt utan även organisatoriskt, om de vid en samförläggning uppkommande rationaliserings- och besparingsmöjligheterna skall kunna till fullo utnyttjas. Enligt min mening kan några avgörande invändningar icke resas mot en dylik omorganisation. Från en

del håll har visserligen anförts, att vissa svårigheter skulle kunna uppstå att ordna verksamheten vid den nya institutionen på sådant sätt, att alla behöriga intressen kan tillgodoses. Dessa farhågor torde vara överdrivna, men de bör givetvis uppmärksammas vid den närmare utformningen av omorganisationen. En förutsättning för omorganisationens genomförande bör givetvis vara, att de, som nu anlitar kontrollanstalten och analyslaboratoriet, jämväl i fortsättningen kan få sina behov av kemiska analyser tillgodoseda på tillfredsställande sätt. Förutom rationaliserings- och besparingssynpunkterna talar emellertid ytterligare ett starkt skäl för den av sakrevisionen föreslagna omorganisationen. Frågan om nybyggnad för statens jordbruksförsök är aktuell och därmed även byggnadsplaneringen i stort vid lantbrukshögskolan. Enligt vad förut nämnts kan jordbruksförsöken räkna med att få sitt behov av kemiska analyser tillgodosett vid den nya institutionen. Tillkomsten av denna skulle följaktligen innebära, att särskilda lokaler för analysverksamhet vid jordbruksförsöken icke behöves. Härigenom blir det möjligt att avsevärt begränsa byggnadskostnaderna för jordbruksförsökens del.

På grund av vad jag nu anført förordar jag i likhet med sakrevisionen, att lantbrukskemiska kontrollanstalten samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens jordbruksförsök skall organisatoriskt sammanföras till en institution samt att en ny byggnad skall uppföras för denna. I enlighet med sakrevisionens förslag bör den nya institutionen benämnas statens lantbrukskemiska laboratorium.

Vad härefter angår frågan, var det nya laboratoriet bör förläggas, råder i stort sett enighet om att Ultuna är den lämpligaste platsen. De myndigheter, vilka nu är nära grannar till lantbrukskemiska kontrollanstalten, har emellertid velat bibehålla denna nära kontakt och de fördelar, som givetvis ur deras synpunkt följer härav, samt med hänsyn härtill ansett en förflyttning till Ultuna mindre önskvärd. Även om denna ståndpunkt är fullt förklarlig, anser jag det dock finnas välgrundad anledning att vänta, att ett val av Ultuna såsom förläggningsort icke skall medföra något större hinder mot fortsatt samarbete mellan de berörda myndigheterna och det nya laboratoriet. Samtidigt torde, såsom sakrevisionen närmare utvecklat, en förläggning till Ultuna vara en nödvändighet ur statens jordbruksförsöks synpunkt med hänsyn till jordbruksförsökens ställning såsom det nuvarande analyslaboratoriets störste uppdragsgivare. En nära kontakt mellan jordbruksförsöken och det nya laboratoriet torde sålunda vara ett oeftergivligt villkor för att den ifrågasatta omorganisationen över huvud skall kunna övervägas. I sammanhanget torde slutligen böra beaktas, att möjligheterna att begränsa behovet av nybyggnad för statens jordbruksförsök främjas av att Ultuna blir stationeringsort för det föreslagna nya laboratoriet. Jag anser mig sålunda även på förevarande punkt böra tillstyrka sakrevisionens förslag och förordar alltså, att laboratoriet skall förläggas till Ultuna.

I sin utredning har sakrevisionen jämväl framlagt ett detaljerat förslag till personaluppsättning vid det nya laboratoriet ävensom principskisser till institutionsbyggnad. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har emellertid remissinstanserna beträffande såväl personal- som byggnadsförslagen på en del punkter hävdad annan mening än sakrevisionen. I remissutlåtandena har vidare upptagits vissa spørsmål, som icke berörts av sakrevisionen men som torde böra närmare prövas i samband med det nya laboratoriets uppbyggnad. Jag syftar härvid bland annat på vad som från några håll anförts i fråga om laboratoriets blivande verksamhetsområde geografiskt sett. På grund härav är jag för närvarande icke beredd att taga definitiv ställning till de olika personalfrågorna och följaktligen icke heller till spørgsmålet om den närmare utformningen av institutionsbyggnaden. Jag vill i detta sammanhang endast framhålla, att laboratoriet givetvis bör erhålla en sådan kapacitet, att det blir i stånd att utan svårighet fullgöra sina olika arbetsuppgifter.

Med hänsyn till det anförda finner jag mig nu endast böra föreslå, att principbeslut skall fattas i ärendet av den innebörd, jag tidigare angivit. Ett dylikt principbeslut är, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, av särskild vikt med hänsyn till byggnadsplaneringen icke blott vid Ultuna utan även för det område, där lantbrukskemiska kontrollanstalten nu är förlagd. Vid den fortsatta planeringen bör samråd ske med den nyligen tillsatta kommittén rörande forskningsverksamheten på jordbrukets område, vilken kommitté även har att utreda frågan om nybyggnader för vissa institutioner vid lantbrukshögskolan. Av den ståndpunkt jag intagit följer, att någon bestämd tidpunkt för omorganisationens genomförande icke nu bör anges.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att fatta principbeslut om att statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök skall omorganiseras och sammanföras till en institution, benämnd statens lantbrukskemiska laboratorium, samt förläggas till Ultuna, Uppsala län.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Arne Beckman